

РИЗИКИ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

На даний час розвиток економіки в Україні характеризується високою ризиконасиченістю, яка з'являється через недбалість підприємців, нестабільність законодавчої бази держави в цілому. Як наслідок цього виникає недовірливе відношення до українських виробників. Необхідність виходу на зовнішній ринок українських виробників очевидна: це і підвищення конкурентоспроможності товарів, і своєрідна реклама держави-виробника, і надходження в іноземній валюті, завдяки яким можна підтримувати високий курс національної валюти, розвивати виробництво вітчизняної продукції, при необхідності, придбати комплектуючі за кордоном.

Наукова розробка правил економічної та соціальної поведінки системи управління підприємством в умовах ризику на ринку, обґрунтування оптимальної управлінської стратегії, що дозволяє усунути негативні наслідки зовнішніх та внутрішніх факторів функціонування, набувають особливої актуальності. В міру розвитку ринкових відносин в Україні та розширення кількості суб'єктів підприємницької діяльності, що займаються зовнішньою торгівлею, з'являються нові фактори, які впливають на функціонування підприємств-експортерів – це, насамперед, частота прийняття рішень, пов'язаних з ризиком, що збільшується з подальшим розвитком підприємництва. Ігнорування питань вчасного визначення ступеня допустимого ризику може привести до банкрутства підприємства або інших менш складних негативних явищ.

На сьогодні проблеми невизначеності та ризику у діяльності підприємств розглядаються на теоретичному рівні у працях українських та зарубіжних учених: І.В. Берези, І.Р. Бузько, В.В. Глухова, Ю.Козелецького, М.Г. Лапусти, М.А. Лімітовського, П.Г. Перерви, О.М. Пономаренко, О.І. Пушкаря, М.Г. Розенберга, Ф.Роджерса, Т.Сааті та інших. В працях цих авторів розглянуто загальні ризики підприємницької діяльності, надано класифікації за видами ризиків, наведено характеристики методів їх вимірювання, управління, моделювання та зниження. Однак, розгляд питань кількісної та якісної оцінки, моделювання у більшості авторів не носить системний характер, дослідження проводяться по окремих видах ризиків, що виявляються у банківській, страховій справі, інвестуванні, але вони мають вузькоспеціалізований характер, що не дає змоги їх широкого застосування в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю. Водночас, деякі теоретичні підходи, що розроблено у вітчизняній та зарубіжній теорії, можуть і повинні бути пристосовані та використані для вирішення проблеми підвищення ефективності управління процесом прийняття ризикованого рішення у нестабільній ринковій системі.

З погляду міжнародної торгівлі, ризик – небезпека втрат з вини іншої сторони або через зміну політичної, економічної чи іншої ситуації в країні партнера. Можливі втрати у зовнішньоекономічній діяльності може зазнати будь-хто з її учасників – експортер, імпортер або обслуговуючий банк. Тому дуже важливо знати всі типи ризиків, які виникають у процесі міжнародного товарообміну, а також заходи, що дають змогу ці ризики мінімізувати або усувати зовсім.

У зовнішньоекономічній діяльності розрізняють чотири основні групи ризиків:

- ризик країни;
- банківський;
- валютний;
- ризик контрагента.

При торгівлі з економічно несприятливими країнами у світовій практиці використовується більш короткий термін виконання протилежною стороною зобов'язань за контрактом, ніж при угодах з економічно розвинутими державами. Додаткові проблеми можуть виникати у зв'язку з істотними відмінностями в економічних структурах, юрисдикціях, діловій та банківській практиці в різних країнах. Стосовно України слід зауважити, що досі ще не розроблена концепція захисту українського ринку, вітчизняного підприємництва. Український ринок виявився відкритим для недоброякісної імпоротної продукції, яка має низькі екологічні характеристики.

Ризик банку пов'язаний з втратами, які можуть виникати через його недостатню фінансову надійність, неналежну організацію управління банком. На діяльність банку як фінансової структури впливає ціла низка чинників: навколишнє політичне та економічне середовище, конкуренція, акціонери, якість персоналу, технічне обладнання тощо. Окрім стійкого фінансового стану, професійність персоналу є однією з головних умов ефективної роботи банку.

Валютні ризики – загроза втрат у результаті зміни курсів валют під час виконання контракту. Такі втрати виникають, зокрема, при змінах курсу валюти ціни відносно валюти платежу в період між підписанням зовнішньоторговельного або кредитного контракту і здійсненням платежу за ним. У разі збігу валюти ціни і валюти платежу валютний ризик спричинюється зміною курсу валюти контракту порівняно з національною валютою контрагентів або з падінням купівельної спроможності валют.

Банки, страхові та фінансові компанії активно займаються страхуванням валютних ризиків. У банківській практиці використовують різні методи. Один з них – хеджування, або створення зустрічних вимог і зобов'язань в іноземній валюті. Найбільш поширені методи хеджування – укладення форвардних і опціонних угод. З метою страхування валютних ризиків часто використовуються обліково-дисконтні операції, при яких банк бере на себе не тільки ризик валютних коливань, а й ризик неплатоспроможності боржника. Ці операції здійснюються як у формі документарного акредитива з відстрочкою платежу, так і на базі простого або переказного векселя, авальованого банком. Набули поширення операції з дисконтування векселів, або форфейтинг, сутність яких полягає в перевідступленні банку права вимоги заборгованості в іноземній валюті в обмін на негайну виплату банком

відповідної суми у національній або іноземній валюті. При цьому банк зараховує підприємству суму вимоги за відрахуванням відсотка (дисконту). Дисконтування векселів здійснюється без права регресу на попереднього власника і використовується в угодах з довгостроковим відстроченням платежу (від півроку до п'яти-семи років).

У міжнародній торгівлі трапляються й інші види ризиків, наприклад ризик втрати або ушкодження товару в дорозі (ризик доставляння), ризик затримки або втрати документів за акредитивом при їх переказі поштою (поштовий ризик), проблеми з митницею (митний ризик) тощо. Для страхування подібних ризиків удаються до послуг приватних страхових компаній, відправляють документи кількома комплектами кур'єрською поштою та ін. Вибір найефективніших заходів мінімізації ризиків у кожному конкретному випадку залежить від досвіду роботи фірми з кожною країною. Майже 85 % комерційних структур і підприємств України здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, від якої залежить їхній подальший ефективний розвиток, розширення ринків збуту, отримання нових технологій і прибутків, обмін досвідом, інтеграція у міжнародну систему виробництва, тощо.

Отже, ризики можуть бути загальні та операційні, що належать до конкретного виду зовнішньоекономічних операцій. Ще існує група зовнішніх ризиків, що залежить від особливостей країни – потенційного партнера. Найвагомішими у цій групі є політичні, юридичні, маркетингові, макроекономічні ризики. Політичний ризик пов'язаний із можливими змінами в політичному курсі уряду, в пріоритетних напрямках його діяльності. Політичні ризики поділяються на чотири групи: ризик націоналізації й експропріації; ризик трансферту, пов'язаний із можливими обмеженнями на конвертування національної валюти; ризик розриву контракту через діяльність влади тієї країни, де знаходиться компанія-контрагент; ризик військових дій і громадських заворушень.